

Zprávy

PAMÁTCE OLDŘICHA MIKŠÍKA

Českou psychologii postihla velká ztráta, když 29. srpna 2009 náhle zemřel ve věku nedožitých 79 let přední český psycholog prof. PhDr. Oldřich Mikšík, DrSc. Připomínáme si při této smutné příležitosti jeho příkladnou mnohostrannou činnost pedagogickou, vědeckovýzkumnou a vědeckoorganizační, kterou významně přispěl nejen katedře psychologie na FF UK v Praze, ale zároveň celé psychologické i širší odborné veřejnosti. Je nám líto a je velká škoda, že v ní nemůže dále pokračovat.

Oldřich Mikšík se narodil 21. září 1930 v Brně. Po absolvování učitelského ústavu učil rok na měšťanské škole v Luhačovicích a dva roky na obecné škole na Lopeníku u Uherského Hradiště. Na své první učitelské působení velmi rád vzpomínal. V roce 1951 nastoupil na Vojenskou akademii – Tankové učiliště Vyškov, kterou dokončil v roce 1953 a zůstal tam jako učitel. V letech 1955 – 1959 vystudoval dálkově obory pedagogika a psychologie na Filozofické fakultě UP v Olomouci. Od roku 1958 působil na katedře pedagogiky a psychologie na Vojenské akademii v Praze a v roce 1963 se tam stal vedoucím samostatné katedry psychologie. V roce 1964 obhájil kandidátskou práci na Univerzitě Karlově, v roce 1966 se habilitoval a byl ustanoven docentem pro obor psychologie. Ve vojenském školství působil do roku 1969, kdy musel opustit vojenskou službu z politických důvodů. Poté nastoupil do Výzkumného ústavu psychiatrického, kde pracoval až do roku 1981. Ale už od roku 1975 byl zároveň externím učitelem na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. V roce 1981 se stal interním pracovníkem katedry, ale ve spolupráci s Výzkumným ústavem psychiatrickým pokračoval. V roce 1981 obhájil na Univerzitě Karlově doktorskou práci (získal vědeckou hodnost DrSc.) a v roce 1983 pak byl jmenován profesorem. Po roce 1989 se vrátil částečně i k vojenskopsychologické problematice. Katedra však zůstala pro něho hlavním pracovním místem doslova až do posledních dnů života.

Oldřich Mikšík byl výborným vysokoškolským učitelem. Jeho původní učitelské povolání jako by předznamenalo i pozdější hluboké zaujetí vysokoškolským pedagogickým půso-

bením. Po přechodu na Filozofickou fakultu se jeho pedagogická činnost dále rozšířila a prohloubila. Přednášel obecnou psychologii, psychologii osobnosti a psychologickou metodologii. Přednášel, zkoušel, vedl a konzultoval celou řadu kvalifikačních prací, byl předsedou komise pro státní závěrečné a rigorózní zkoušky, školitelem aspirantů a doktorandů, později předsedou oborové rady pro obecnou a pedagogickou psychologii. Byl náročným a přitom vstřícným učitelem, jasně deklaroval svůj zájem o obor i o studenty, rád stimuloval odborné otázky. Zpracoval rozsáhlá dvoudílná skripta z psychologických metodologie, spolupracoval na učebnici obecné psychologie a učebnici psychologické metodologie. Pedagogickým účelům posloužily i jeho monografie z psychologie osobnosti, o nichž se zmiňujeme dále.

Vědeckovýzkumná činnost Oldřicha Mikšíka byla významnou osou jeho mnohostranné činnosti. Kromě specifických armádních výzkumů lze v ní rozlišit několik vzájemně spojených problémových okruhů. Prvním okruhem je psychologická problematika odolnosti vůči zátěži a stresovým situacím. V tomto okruhu připomeňme zejména dva výzkumné projekty, v nichž dosáhl výsledků uznávaných v mezinárodním měřítku. Jedním byl jeho výzkum psychologických aspektů zátěže v podmínkách vysokohorské expedice. Osobně se v roce 1967 účastnil mezioborové horolezecké expedice na Hindúkuš. Sledoval zde vliv vysokohorského klimatu a zátěže na psychiku horolezců. Druhým výzkumným směrem byla účast na zajímavém mezinárodním vědeckém programu Interkosmos. Zde se mimo jiné podílel na přípravě letu prvního československého kosmonauta. Činnost v psychologickém programu Interkosmos byla roku 1987 oceněna zlatou medailí ČSAV. Od roku 1991 byl Oldřich Mikšík členem Mezinárodní astronautické akademie se sídlem v Paříži.

Na tuto problematiku vlastně navazuje další problémový okruh, věnovaný sociálně psychologickým jevům v mimořádných psychických zátěžích hromadné povahy. Výsledky předložil v publikaci „Psychologie hromadného chování“ (1977 a 1982) a zejména pak ještě uceleněji v monografii „Hromadné psychické jevy: psychologie hromadného chování“ (2005).

Další okruh jeho mimořádné vědeckovýzkumné činnosti je určitým vyústěním jeho celoživotního badatelského úsilí. Je to psychologie osobnosti, představovaná zejména čtyřmi na sebe navazujícími monografiemi. Patří sem „Psychická integrita osobnosti“ (1985), „Psychologické teorie osobnosti“ (2007), „Psychologická charakteristika osobnosti“ (2007) a „Psychika osobnosti v období závažných životních a společenských změn“ (2009). Psychika osobnosti je originálně charakterizována jako otevřený interakční systém, jsou analyzovány systémy autoregulace a dezintegrace osobnosti v reálných životních kontextech. Je věnována pozornost psychické autoregulaci u problémových a handicapovaných osob stejně jako osobnostním determinantám úspěšnosti a selhávání. Je zkoumáno sociálně ekonomické, osobnostní a situační pozadí základních postojů k životní realitě včetně interakcí s realitou u nezaměstnaných. Oldřich Mikšík charakterizuje osobnostní vyrovnávání s novou životní realitou v období společenských přeměn a nastiňuje nové možnosti a limity teoretického a metodologického přístupu k psychologii osobnosti.

Poslední okruh jeho vědeckovýzkumné činnosti byly metodologické a metodické problémy. Kromě zmíněných metodologických publikací Oldřich Mikšík systematicky a v souladu se svou koncepcí osobnosti a jejího vývoje rozpracovával zejména diagnostiku osobnosti. Je autorem celé řady diagnostických nástrojů, které na sebe navazují. Jde o autorovy baterie I HAVEZ, SUPOS, PSYCHOLAB a SPIDO, na které později navázaly baterie DIAROS, PASKO, SPARO a SUPSO. Pomocí těchto originálních testovacích postupů postupně získal Oldřich Mikšík rozsáhlý soubor dat, které pak využíval na podporu rozvoje testovacích baterií i obecnějších přístupů k osobnosti a jejímu vývoji. Snad jen jeden příklad – dlouhodobě se podílel na výběru leteckého personálu v ČR. Uvedené testovací baterie jsou trvale hojně využívány v různých oblastech psychologické i personální praxe.

Rozsáhlé vědeckovýzkumné činnosti Oldřicha Mikšíka odpovídala jeho práce vědeckoorganizační. Katedru vojenské psychologie vedl k empirickým výzkumům. Ve Výzkumném ústavu psychiatrickém vybudoval laboratoř pro výzkum psychických zátěží. Na katedře psychologie FF UK v Praze byl po mnoho let zástupcem vedoucího katedry a vedl jednu z experimentálních laboratoř. Byl garantem několika úkolů dřívějšího státního plánu základního výzkumu a nových úkolů v rámci výzkumných záměrů. Byl členem stále komise programu Interkosmos pro biologii a medicínu za Československo a koordinátorem výzkumné činnosti v oblasti kosmické psycho-

logie v Československu. Aktivně se účastnil velkého množství vědeckých konferencí doma i v zahraničí. Byl členem několika vědeckých, oponentních a redakčních rad a komisí.

Oldřich Mikšík byl psychologem s vysokou teoretickou a metodologickou náročností, s výrazným smyslem pro tvořivou koncepční činnost i pro spojení s potřebami praxe. Pro pracovníky katedry a široký okruh dalších spolupracovníků byl zároveň vzorem čínorodého životního elánu, osobní odpovědnosti a pro mnohé z nich nezapomenutelným přítelem.

I. Gillernová, J. Janoušek

Vybrané publikace (1960 – 2009)

- Zájmy mládeže a jejich rozvoj v armádě. Praha, Naše vojsko 1960.
- Vojenská psychologie. Praha, Naše vojsko 1964. (vedoucí kolektivu) Úvod do psychologie. Praha, Naše vojsko 1966.
- Jedinec – skupina – kolektiv. Praha, Naše vojsko 1966.
- Katonai pszichológia. Budapest, Zrínyi 1968.
- Dynamika psychických funkcí za expedice. Teorie a praxe tělesné výchovy, 4, 1968, 224-242.
- Člověk a svízelné situace. Praha, Naše vojsko 1969.
- Metodologie, koncipování a vývoj testů ke zjišťování subjektivních předpokladů odolnosti vůči zátěži. Praha, Výzkumný ústav psychiatrický 1973.
- Zjišťování dynamiky aktuálních stavů testem „SUPOS“. Teorie a praxe tělesné výchovy, 21, 1973, 473-485.
- Využití testu I HAVEZ v klinické praxi. Signály z psychiatrie, 1, 1974, 23-31.
- Test interpersonálních hodnot a možnosti využití v klinické praxi. Signály z psychiatrie, 3, 1974, 33-37.
- Metodologické problémy komplexního psychologického výzkumu (se zvláštním zřetelem ke zkoumání psychických zátěží). Československá psychologie, 4, 1975, 326-339.
- Aktuální metodologické problémy v psychologii. Československá psychologie, 3, 1976, 187-197.
- K osobnostnímu profilu žen se specifickými projevy v sexuální chování. Československá psychologie, 6, 1976, 495-513.
- Psychologie hromadného chování. Praha, SPN 1977. (2. vydání - tamtéž 1982)
- Spolu s V. Břicháčkem: Výzkum psychických zátěží u zdravotnických pracovníků. Československé zdravotnictví, 2, 1977, 244-253.
- Ke struktuře psychické variabilnosti osobnosti špičkových sportovců. Teorie a praxe tělesné výchovy, 25, 1977, 473-485.

- Otevřené problémy studia osobnosti v psychologii. Československá psychologie, 3, 1977, 246-270.
- Methodological problems of assessment of personality determinants of instability in sport performance. Sborník světového kongresu ISSP, Praha, Olympia 1977, 576-580.
- Dotazník ke zjišťování psychické odolnosti a struktury psychické variabilnosti osobnosti (IHAVEZ). Výzkumný ústav psychiatrický, Praha 1977.
- Koncepční východiska studia psychických zátěží v soudobé společnosti. Československá psychologie, 5, 1978, 419-436.
- Ke struktuře psychické variability (instability) osobnosti pacienta s psychogenní poruchou anxiózně depresivního typu. Československá psychologie, 1, 1978, 34-42.
- Investigation of the dynamics of immediate psychological states in the first Czechoslovak Kosmonaut. Československá psychologie, 1, 1979, 32-41.
- Osobnostní determinanty interakčního chování. 1.- 3. díl. Výzkumný ústav psychiatrický, Praha 1980.
- Interakční koncepce osobnosti. Československá psychologie, 1, 1980, 1-30.
- Spolu s V. Břicháčkem: K osobnostním determinantám celkové životní spokojenosti a frustrace. Československá psychologie, 2, 1980, 173-180.
- K posuzování struktury a dynamiky psychických stavů. Československá psychologie, 5, 1980, 411-423.
- Spolu s V. Břicháčkem: Relationship between the structure of actual psychological states and general life satisfaction. Studia psychologica 1, 1981, 29-35.
- Kapitoly: Emoce a chování, Motivace lidského chování, Struktura osobnosti a Vlastnosti Osobnosti. In: J. Linhart a kol., Základy obecné psychologie. Praha, SPN 1981, 2. vydání 1985.
- Úvod do psychologické metodologie. I. díl - Praha, SPN 1982. II. díl - Praha, SPN 1986.
- Spolu s V. Břicháčkem: K souvislostem mezi stylem výchovy v rodině a strukturou psychické variabilnosti osobnosti. Československá psychologie, 1, 1982, 13-23.
- Spolu s V. Břicháčkem: K postihování struktury a dynamiky psychických stavů subjektivní posuzovací škálou SUPOS. Československá psychologie, 6, 1984, 543-561.
- Psychická integrita osobnosti. Praha, UK 1985.
- Ke studiu psychických zátěží v období adolescence jako kritériu poznávání a rozvíjení osobnosti v reálných sociálních kontextech. Československá psychologie, 4, 1986, 327-331.
- Psychická integrita a desintegrace vědomé regulace osobnosti. Československá psychologie, 4, 1986, 351-355.
- Psychologie odolnosti. Praha, VŠE 1987.
- Interpretace jako klíčový metodologický problém v psychologii. Československá psychologie, 1, 1988, 14-19.
- Spolu s M. Mayerovou a V. Břicháčkem: Předpoklady odolnosti vůči zátěži u pacientů s psychosomatickými chorobami. Československá psychologie, 2, 1989, 150-163.
- Spolu s M. Maršálovou a kol.: Metodológia a metódy psychologického výzkumu. Bratislava, SPN 1990.
- Metodologické voprosy ličnosti i jeho samoregulaciji. B. F. Lomov, K. A. Abulchanova (Eds.): Psihologija ličnosti v socialističeskich obščestvach, tom II. Ličnost' i jejo žiznennyj puť. Moskva, Nauka 1990, 33-46.
- Zjišťování struktury a dynamiky psychické odolnosti a integrovanosti osobnosti (dotazníky řady IHAVEZ, SPIDO, VAROS). T-143. Psychodiagnostika, Bratislava 1991.
- Spolu s P. Boschkem a M. Pickkem: IHAVEZ – SPIDO. Uživatelská příručka. PC software M.I.P. Praha 1992.
- Zjišťování bazální struktury a dynamiky autoregulace, integrovanosti a psychické odolnosti dotazníkem SPARO. DIAROS, Praha 1994.
- Postihování a hodnocení struktury a dynamiky subjektivních prožitků a stavů posuzovacími škálami SUPSO. DIAROS, Praha 1994.
- Zjišťování struktury a dynamiky životní spokojenosti, frustracenních životních podmínek a situací dotazníkem DUSIN. DIAROS, Praha 1994.
- Zjišťování bazálního systému psychické autoregulace (integrovanosti) osobnosti u mladistvých dotazníkem BAROM. DIAROS, Praha 1994.
- Spolu s P. Boschkem a L. Vondruškou: Program DIAROS – systém psychologického diagnostikování osobnosti s počítačovou podporou. Psychologie v ekonomické praxi, 3-4, 1997, 163-178.
- Psychologické teorie osobnosti. Praha, Karolinum 1999 (dotisk 2003).
- Psychologická charakteristika osobnosti. Praha, Karolinum 2001 (dotisk 2003).
- Charakteristiky a poznávací hodnota manifestovaného sebepojetí u uchazeček o profesní palubních průvodčích. Psychologie v ekonomické praxi. 2002, 3-4, 147-162.
- Hromadné psychické jevy: Psychologie hromadného chování. Praha, Karolinum 2005.

Psychika osobnosti v období závažných životních a společenských změn. Praha, Karolinum 2009.

Spolu s Ivou Šolcovou: The space psychological research in the Czech Republic. Aviakosmicheskaya i Ekologicheskaya Meditsina, 43, 2009, 3, 74-76.

ODEŠEL PROF. PHDR. JIŘÍ
RŮŽIČKA, DRSC.

Dne 31. října 2009 zemřel ve věku 80 let jeden z předních psychologů a představitelů psychologie práce a organizace v naší zemi prof. dr. Jiří Růžička, DrSc. Patřil ke skupině výrazných individualit (Z. Bureš, A. Hladký, J. Khol, O. Matoušek starší, J. Štikar, A. Velehradský a další), která od počátku 60. let minulého století utvářela a významně formovala československou a českou psychologii práce a organizace.

Profesor Růžička absolvoval v letech 1948 – 1952 pražskou katedru psychologie na Filozofické fakultě UK, kde také jako asistent, odborný asistent a posléze docent působil do roku 1967. Z období svého působení na katedře přisuzoval největší vliv třem osobnostem, které významně ovlivňovaly jeho profesní dráhu, zaměření a přístup k formulování a řešení odborných problémů. Jednalo se o prof. J. Doležala, který jej nasměroval na psychologii práce a ovlivňoval počátky Růžičkovy pedagogické a vědeckovýzkumné dráhy. Druhou osobností byl prof. V. Příhoda, pod jehož vedením zpracoval diplomovou práci a jehož odbornou pragmatičnost obdivoval. Prof. F. Hyhlík byl zase Růžičkovou inspirací svojí schopností přiblížit psychologii veřejnosti, aplikovat vědecké poznatky do každodenního praktického života.

Perioda působení na pražské katedře psychologie byla spojena s řadou Růžičkových aktivit významných jak pro jeho odborné profilování, tak pro formování československé psychologie práce. Aktivně se účastnil diskusí věnovaných základním otázkám utváření a dalšího rozvoje pracovní psychologie, možnostem a formám její praktické aplikace v hospodářské praxi, uplatnění a základním úkolům psychologů práce v rámci jejich působení v organizacích. Postupně u něj krystalizovala vzácná symbióza teoretické vyzrálosti, schopnosti koncepčního pohledu v souvislosti s rozvojem oboru a zdatnosti řešit praktické úkoly a zadání. Uvedené skutečnosti se promítly v jeho odborné pedagogické, vědeckovýzkumné a organizační práci. Byl spoluautorem jednoho z prvních textů u nás, v němž byl zpracován poznatkový systém psychologie práce. Působil jako první výkonný redaktor časopisu Československá

psychologie, participoval na dění ve stavovských organizacích, účelně intervenoval při zřizování rezortních a podnikových psychologických pracovišť. Jako učitel získal svým zaujetím o obor i lidským přístupem řadu studentů a ovlivnil jejich zaměření na pracovní psychologii.

V rámci přechodu na Vysokou školu ekonomickou v Praze, kde vedl řadu let katedru psychologie a sociologie práce, se jednak zhodnotila jeho dosavadní pracovní zkušenost, jednak se projevila a rozvinula jeho potřeba i schopnost týmové a interdisciplinární spolupráce. Perioda působení na této, na ekonomickou praxi více zaměřené škole, byla nejneprodnější v Růžičkově odborném životě. Svědčí o tom bohatá publikační činnost zahrnující nejen spoluautorství v případě řady základních učebních textů a učebnic, ale také významná monografie zaměřená do oblasti aplikovaného psychologie a další společné knižní publikace, četné statě a články dotýkající se v té době aktuálních pracovních psychologických témat, jakož i značná angažovanost v oblasti aplikovaného výzkumu a expertíz. Měl významný podíl také na tom, že se psychologie práce – vedle sociologie práce – stala na Vysoké škole ekonomické akceptovanou standardní disciplínou v rámci výuky ekonomů, a že si katedra pod jeho vedením získala potřebný respekt a pozici vyhledávaného pracoviště pro spolupráci v rámci školy i u rozmanitých externích pracovišť. Na této vysoké škole byl jmenován profesorem a získal hodnost doktora věd. V průběhu 90. let minulého století – v závěru své profesní dráhy – se podílel i na profilování psychologie práce a organizace v měnících se společenských a ekonomických podmínkách.

Odchod do důchodu pro profesora Růžičku neznamenal ukončení odborné práce. Pomáhal etablovat psychologii práce a organizace na Západočeské univerzitě v Plzni, přednášel a dále publikoval. Byl členem oborové rady pro psychologii sociální a psychologické práce a organizace na katedře psychologie FF UK v Praze. Byl ochoten posuzovat doktorské dizertace a výzkumné zprávy, recenzovat knižní publikace. Když bilancoval svou publikační činnost, uváděl více než 300 titulů. Až v posledních přibližně pěti letech se stáhl do ústraní a stal se vášnivým čtenářem veškeré literatury vyjma odborné.

Profesor Růžička byl svými kolegy, odborníky z jiných oborů i praktiky z ekonomické praxe respektován jako vysoce erudovaný odborník, citlivý diagnostik problémů podnikové sféry, znalý a zkušený konzultant a expert. Studenti, doktorandi a kolegové z pracoviště i mimo něj oceňovali jeho přátelský přístup, ochotu ke kooperaci, invenci při řešení pro-